

ΒΑΣΙΛΗΣ ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Η ΣΚΗΝΗ ΤΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ*

Το θέμα που θα κουβεντιάσουμε σήμερα είναι «η σκηνή της ποίησης». Αφορμή το ανέβασμα της *Φαίδρας* του Γιάννη Ρίτσου από το ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Σερρών. Να μου επιτρέψετε να με πονά η τύχη αυτού του θεάτρου. Αν σκεφτεί κανείς ότι πριν από επτά χρόνια ξεκινήσαμε εδώ κάτι, πιστεύω ότι αυτό το κάτι, που πέρασε από περιπέτειες, αξίζει τον κόπο και να στηριχτεί στην βάση μιας (ας μιλήσω σαν τεχνοκράτης) επενδυτικής και όχι μίζερης, στενά διαχειριστικής λογικής. Οι εκδηλώσεις αυτές – μεθαύριο θα έρθει η κ. Λυμπεροπούλου και την παραπάνω Δευτέρα η κ. Παπαθανασίου – εκφράζουν με την παρουσία των κυριών τουλάχιστον, αφήστε τα συναισθηματικά τα δικά μου, μιαν εκτίμηση για τον χώρο και για τους ανθρώπους του. Είναι πολύ σημαντικό αυτό: υπάρχει μια αποκατάσταση της εμπιστοσύνης προς το ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Σερρών. Πρέπει όλοι μαζί να δούμε πώς μπορεί να αναπτυχθεί το θέατρο των Σερρών ως ναός ποιήσεως, ως χώρος ποιήσεως.

Αγαπητοί φίλοι, νομίζω ότι ο άνθρωπος ένα μέσο διαθέτει για να ξεπερνά την εξίσωση με την πρωτοβάθμια ανάγκη του: την ποίηση. Η ποίηση είναι είδος της λογοτεχνίας, είναι όμως και οντολογική συνθήκη της ανθρωπιάς του ανθρώπου. Ας το πιάσουμε, λοιπόν, έτσι. Ο άνθρωπος, λοιπόν,

χωρίς την ποίηση θα ήταν ίσος με το απλό άθροισμα των πρωτοβάθμιων ή έστω των δευτεροβάθμιων, των καταπιεζόμενων αναγκών του, θα ήταν θύμα του νόμου της βαρύτητας. Διότι, *έρχομαι στον κόσμο*, για τον κάθε άνθρωπο, σημαίνει εγγράφομαι σε ένα πεδίο δυνάμεων που διέπεται ακριβώς από τον νόμο της βαρύτητας. Τον νόμο αυτό υπηρετεί όλη η διαδικασία εκκοινωνισμού του ανθρώπου από την οικογένεια στο σχολείο, κατόπιν στον στρατό ή στον γάμο, όλα μας προετοιμάζουν για τη μεγάλη συμμόρφωση με τον εξωτερικό νόμο αυτού του κόσμου, που είναι όπως τον ξέρουμε όλοι ο νόμος της γενικευμένης ανταλλαγής, του καθολικού αλισθερισμού. Η περίφημη αγωγή (και σήμερα ο κόσμος δεν άγεται τόσο από την οικογένεια ή από το σχολείο, αλλά από τα Μ.Μ.Ε.) εκεί κατατείνει: να μας κάνει υπηκόους ή, ει δυνατόν, μετόχους ενός συστήματος στο οποίο ο άνθρωπος αξιολογείται συναρτήσει όχι του τι είναι αλλά του τι έχειν. Υπάρχω, άρα έχω, άρα κατέχω ένα μέρος του κόσμου, το οποίο αναλώνω κατά το δοκούν. Είναι σαν να μας λένε και μεις να το επαναλαμβάνουμε: ο κόσμος υπάρχει για μένα. Η φύση, οι άνθρωποι, οι σχέσεις – αυτό μας λείπει η ιδεολογία της κυριαρχίας του ανθρώπου πάνω στη φύση, πάνω στις σχέσεις – υπάρχουν για χάρη σου. Είναι η ιδεολογία του

* Ομιλία που εκφωνήθηκε στις 30-11-1992, στο πλαίσιο εκδηλώσεων αφιερωμένων στον Γιάννη Ρίτσο, με αφορμή την παράσταση του θεατρικού έργου *Φαίδρα*.

εξουσιασμού του κόσμου. Από αυτή την άποψη μικροί, μεγάλοι, μέτοχοι, μοιάζουμε, άμα μας δει κανείς απ' έξω, σαν φτωχοδιάβολοι του νόμου της κυριαρχίας. Όσο περισσότερο μπλεκόμαστε στα δίχτυα αυτού του νόμου, τόσο περισσότερο η ζωή μας γίνεται δυνάμει περισσότερο άνετη αλλά και περισσότερο άδοξη. Άδοξη είναι η ζωή που κείται εκτός λαβής της δόξας, άδοξη είναι η ζωή που δεν είναι ερωτευμένη με τα έσχατα ερωτήματα. Κάθε ανθρώπινη ζωή όμως κατακτά την μέγιστη τιμή της, πυρακτώνεται και λάμπει στον κόσμο ως αξία, όταν δέχεται να έρθει αντιμέτωπη με το πρώτο και έσχατο ερώτημα. Από πού έρχομαι, τι κάνω, πού πηγαίνω, ποια η προέλευση, ποια η πράξη, ποιος ο προορισμός;

Αγαπητοί φίλοι, ο κόσμος που ηγεμονεύεται από την τεχνική και τον οικονομισμό είναι ο κόσμος της λήθης αυτού του πρωταρχικού ερωτήματος. Είναι ο κόσμος των ξεριζωμένων, των ανέστιων υπάρξεων. Διότι εστία της ανθρώπινης ζωής είναι η απορία. Όλα γύρω μας έχουνε στηθεί με τέτοιο τρόπο ώστε να ξορκίζουν, να διασκεδάσουν, να αποτρέψουν το βλέμμα μας από αυτήν τη βασική σχέση με την απορία. Όμως μόνο η ευθεία αντιμετώπιση της απορίας οδηγεί στην ανθρωπινότητα του ανθρώπου. Διότι η ανθρωπινότητα του ανθρώπου δεν είναι δεδομένη: είναι προϊόν μιας κατάκτησης. Ποίηση, λοιπόν, με αυτή τη γενική, οντολογική έννοια, ας πούμε ότι ονομάζεται η προσπάθεια εξευρέσεως πόρου, περάσματος, εκ μέρους του ανθρώπου, ως προς την άπορη ζωή του. Αγαπητοί φίλοι, η λήθη της απορίας αποκτηνώνει τον άνθρωπο. Η συνεχής εμπλοκή στα δίχτυα της απορίας μπορεί να τον τρελάνει. Ανάμεσα στο άκρο της αποκτηνώσεως και στο άκρο της τρέλας αναπτύσσεται το ποιητικό διάβημα του ανθρώπου. Οι άνθρωποι μετέρχονται την ποίηση, για να μην τρελαθούν και για να μην αποκτηνωθούν. Υπάρχουν, ιστορικά, πολλοί τρόποι διαχείρισης της απορίας, εν μέρει του ανθρώπου. Οι κλειστές κοινότητες, π.χ., απαντούσαν

στην απορία με τον ρυθμό των παραδόσεών τους, με την δίκην σκυταλοδρομίας μεταβίβαση από γενιά σε γενιά των παραδόσεων απαντούν με την θρησκευτική πίστη. Στον νεότερο όμως, στον μοντέρνο, στον ανοιχτό κόσμο, την απορία είμαστε καταδικασμένοι να την αναλάβουμε ο καθένας μέσα στη μοναχικότητα της υπάρξεώς του. Ας πούμε, ότι αυτό είναι το βαθύτερο νόημα της καντιανής επανάστασης: το άτομο αισθάνεται υπεύθυνο για το σύνολο του κόσμου. Αυτός είναι, κατά τον Καντ, ο ορισμός του πολιτισμένου ανθρώπου. Το άτομο, λοιπόν, στο πλαίσιο της νεωτερικότητας, αναλαμβάνει αυτό το δυσβάσταχτο έργο, να σηκώσει στους ώμους του την απορία. Είναι μια ειρωνεία: στα διακόσια αυτά χρόνια που κύλησαν από τη γαλλική και την Καντιανή Επανάσταση επιχείρησε να απαντήσει ποικιλοτρόπως στο πρόβλημα, έδωσε μάχες, μάτωσε και ανέπτυξε διάφορους μύθους, τον μύθο της επιστήμης, το ιδεολόγημα της απόλυτης κυριαρχίας της επιστήμης, το ιδεολόγημα της προόδου, της ατέρμονης προόδου. Ποιο το αποτέλεσμα; Σήμερα ο απολογισμός μας έχει στο σημείο εκκίνησης όχι λύσεις, αλλά συσπειρωμένες απορίες. Υπό το πρίσμα αυτό δεν είναι τυχαίο ότι η ανθρωπότητα επιστρέφει σήμερα ξανά στους αρχαίους Έλληνες, για να αντλήσει κουράγιο και επιχειρήματα. Οι αρχαίοι Έλληνες στις καλύτερές τους πλευρές είχαν συνείδηση ότι ο άνθρωπος από φυσικού του δεν τείνει προς το υψηλόν, τουλάχιστον αυτό. Ο Νίτσε έλεγε χαρακτηριστικά ότι όταν κουράζομαι διαβάζοντας τον Πλάτωνα, ο οποίος παρακολουθεί τις περιπέτειες του λόγου μες στη σφαίρα του ίδιου του λόγου, τρέχω στον Θουκυδίδη ο οποίος περιγράφει τις περιπέτειες του λόγου μέσα στη σφαίρα των πραγμάτων. Οι αρχαίοι Έλληνες έδωσαν στο ερώτημα αυτό πρώτα απ' όλα μια πολιτική απάντηση, πολιτική με την ποιητική έννοια. Η πόλις ως συλλογικό ποίημα, ως συλλογικό έργο των πολιτών της. Η πολιτική στην Αρχαία Ελλάδα μετείχε της

ποιήσεως όπως και η ποίηση μετείχε της πολιτικής. Έδωσαν επίσης μιαν άλλη απάντηση, την απάντηση σοκρατικού τύπου: ο Σωκράτης είναι ο άνθρωπος ο οποίος κατεβαίνει στην αγορά χωρίς να δέχεται τίποτα ως αυτονόητο, θέτει και ξαναθέτει το ίδιο ερώτημα, για να φτάσει τελικά στο σημείο να πει το κώνειο. Και αυτή είναι η διαφορά του τότε Σωκράτη από τους σημερινούς Σωκράτες ή από τους σημερινούς σοφιστές. Σήμερα τα λόγια μας δεν εγγράφονται στον ορίζοντα του κωνείου, γι' αυτό γεννάν πολλές φορές το αίσθημα μιας ανυπόφορης φλυαρίας. Δείτε στα Μ.Μ.Ε. Όλοι έχουν απόψεις στο χώρο του ενημερωτικού μας τσίρκου. Όλοι έχουμε απόψεις στο βαθμό που ακυρώνεται η σημασία μιας εκάστης απόψεως. Η ευκολία με την οποία εκφέρουμε σήμερα την άποψή μας έχει να κάνει με το γεγονός ότι η άποψή μας έχει αναιρεθεί ως μεταβατικότητα, δεν επηρεάζει πια. Εξατιμίζεται μέσα στον ορίζοντα του γλωσσοπληθωρισμού. Ο Σωκράτης δέχτηκε να πει το κώνειο. Στοιχημάτισε έτσι υπέρ του μέλλοντος της Αθήνας. Γιατί αν δεν πίνεις το κώνειο, είναι σαν να λες ότι έπειτα από σένα δεν υπάρχει τίποτε. Θα μπορούσε να το σκάσει ο Σωκράτης, αλλά έμεινε. Η μη απόδραση του Σωκράτη είναι ποιητικής τάξεως διάβημα. Έχουμε, λοιπόν, την πολιτική και την φιλοσοφική (ηθική) απάντηση. Έχουμε και μία τρίτη: την τραγική. Η τραγική απάντηση, ως εκδοχή της ποιητικής χειρονομίας, εντοπίζεται θεβαίως στον χώρο του θεάτρου, στον χώρο της τραγωδίας, εκδηλώνεται όμως και στο χώρο της ιστορίας. Π.χ. η Θουκυδίδεια απάντηση. Ο Θουκυδίδης είναι ο Σαίξπηρ του αρχαιοελληνικού κόσμου. Όπως είναι προφανές, εδώ δεν αντιμετωπίσαμε την ποίηση με την πρώτη σημασία της: να γράφει κανείς ποιήματα. Την πήραμε ως μια διπλής κατευθύνσεως χειρονομία, η οποία αφ' ενός αναλαμβάνει την τάση του ανθρώπου να πέφτει, την τάση του ανθρώπου δηλαδή να βουλιάζει στο τέλμα της κτηνωδίας, και

αφ' ετέρου ανταποκρίνεται σ' έναν πόθο άθυνασίας, ο οποίος διαπερνά κάθε ανθρώπινη ψυχή. Αυτή η χειρονομία, λοιπόν, αποκορυφώνεται σε περιπτώσεις όπως ο Σωκράτης ή το κώνειο, ο *Επιτάφιος* του Περικλή – και αυτές οι χειρονομίες, αγαπητοί φίλοι, έχουν ως προϋπόθεση το αίτημα του ποιητικού βίου. Διότι οι αρχαίοι Έλληνες αντιμετώπιζαν τη ζωή ως έργο του ανθρώπου. Τι κάνω με τη ζωή μου; Ιδού η απορία. Και φτάνουμε έτσι μεθύτερα στο πρώτο σκέλος του αποψινού μας θέματος: στη σκηνή. Η ζωή ως έργο του ανθρώπου προϋποθέτει αυτό που ονομάζουμε σκηνή. Προϋποθέτει, με την ευρύτερη έννοια, έναν δημόσιο χώρο. Δημόσιος χώρος όπως η αρχαία αγορά, δημόσιος χώρος όπως εκκλησία του δήμου, δημόσιος χώρος όπως θέατρο. Η αρχαία αγορά αντιστοιχεί στην φιλοσοφική (ηθική) σκηνή, η εκκλησία του δήμου στην πολιτική σκηνή, το θέατρο στην αισθητική σκηνή. Οι τρεις αυτές σκηνές συναπάρτιζαν τον δημόσιο χώρο των αρχαίων Ελλήνων, οι οποίοι, ειρήσθω εν παρόδω, δεν είχαν περί πολλού τον οίκο και την οικονομία, όπως από την άλλη ξέρουμε πολύ καλά πώς αντιμετώπιζαν τους ιδιώτες. Η σκηνή, λοιπόν, τρόπος ή τόπος του δημόσιου χώρου, ανταποκρίνεται στον πόθο του ανθρώπου για αναγνώριση. Το τέλος της ιστορίας δεν θα επανέλθει. Ο κύριος Φουκουγιάμα δέχεται ότι θα υπάρχει πάντα ένα αγκάθι πέρα από την πρόσκαιρη ετυμηγορία της ιστορίας – το αγκάθι που λέγεται πάθος για δόξα. Σε έναν κόσμο ιδιωτών τί γίνεται με το αίτημα των ανθρώπων για δόξα;

Η σκηνή, και η θεατρική σκηνή και αυτή εδώ η σκηνή, είναι, αγαπητοί φίλοι, έκφραση ενός πολιτισμού που στηριζόταν στην σωματική συμπαρουσία των ανθρώπων. Ίχνος αυτού του πολιτισμού είναι τα θέατρα σήμερα. Και εδώ θα μου επιτρέψετε να κάνω μια παρέκβαση: είτε στις Σέρρες ζούμε είτε στη Νέα Υόρκη είτε στην Αθήνα, μπορούμε να αισθανόμαστε κάτοικοι του πλανητικού χωριού. Στο πλανητικό

χωριό η μοίρα του θεάτρου είναι δύσκολη. Πέρα απ' αυτό: η ομογενοποίηση του κόσμου (το άλλο όνομα του πλανητικού χωριού) και η ελπίδα ότι θα υπάρξει καθολική ειρήνευση του κόσμου διά της ομογενοποίησης των αναγκών, μόνο σε επίπεδο Μαντόνα και Μάικλ Τζάκσον μπορεί να πραγματοποιηθεί. Όχι σε επίπεδο Θουκυδίδη και Χάιντεγκερ. Σε επίπεδο Μαντόνα και Μάικλ Τζάκσον μπορούμε να γίνουμε όλοι ίδιοι. Τι συμβολίζουν η Μαντόνα και ο Μάικλ Τζάκσον; Συμβολίζουν και αποθεώνουν έναν πολιτισμό άκρατου τεχνικισμού, όπου η επίδοση λατρεύεται καθ' εαυτήν – ως επίδοση για την επίδοση. Όταν βλέπετε τα σώματα αυτά μες στο σώου του Μάικλ Τζάκσον, τα σώματα αυτά τα κατακρουρημένα από το ηλεκτρονικά παραγόμενο φως, έχετε την εικόνα του αντιθέατρου. Διότι, απλούστατα, η θεατρική σκηνή σ' αυτήν την περίπτωση είναι εδώ για να μας θυμίζει ότι το ανθρώπινο σώμα μπορεί να είναι ακέραιο. Γι' αυτό πάμε στο θέατρο, για να πληροφορηθούμε κάτι το οποίο υποτίθεται ότι είναι προφανές: την ακεραιότητα του σώματός μας. Τι μας λέει ακόμη η σκηνή; Η σκηνή μας λέει ότι, μολοντί υπάρχουν όνειρα περί πανταχού παρουσίας της εικόνας του ανθρώπου (και τα όνειρα αυτά υπηρετεί η τηλεόραση), τα όνειρα αυτά ισοδυναμούν με φενάκη: θα υπάρχει πάντα χώρος υλικός προς υπερνίκηση, απόσταση προς διάνυση, ο άνθρωπος θα δίνει πάντα μάχη με τον εαυτό του προκειμένου να νικήσει τη βαρύτητα, προκειμένου, αν θέλετε, να πετάξει. Στο θέατρο δεν υπάρχει μοντέρ. Μοντέρ είναι η συνείδηση του θεατή. Είναι αυτό που λέει ο Σαίξπηρ: «Με την παράσταση θηλιά θα πιάσω τη συνείδηση του βασιλιά». Το βασιλιά στο συγκεκριμένο έργο τον λένε Κλαύδιο. Ο βασιλιάς μπορεί να λέγεται Βαγγέλης, Μήτσος, Κατερίνα κ.λπ. Είναι ο θεατής της παράστασης. Το θέαμα στο θέατρο, όταν θέατρο λαμβάνει χώρα, είναι η παγίδα της συνείδησης του θεατή. Το θέαμα στο θέατρο δεν είναι αυτοσκοπός.

Και εκεί διαφοροποιείται η τέχνη του θεάτρου από το σώου. Το σώου είναι η θεαματική επίδοση ως αυτοσκοπός, ως αυταξία. Στο θέατρο η εικόνα λογοδοτεί πάντα σε κάτι άλλο, σε κάτι έξω απ' αυτά. Γι' αυτό, αγαπητοί φίλοι, κάποιιοι από μας κάνουμε τη δουλειά του θεάτρου, μια δουλειά μειονοτική σήμερα, αφού η τέχνη μας, εκεί που ήταν ο ψυχαγωγικός άρτος του μεγάλου αριθμού πριν από έναν αιώνα, μετέπεσε στην κατάσταση της μειονοτικής τέχνης. Πιστεύουμε, λοιπόν, κάποιιοι από μας, ότι τα σπίτια αυτά, τα θέατρα δηλαδή, πρέπει να τα διαφυλάσσουμε και να τα διατηρούμε ως κόρη οφθαλμού, γιατί μέσα σ' αυτούς τους χώρους μπορούμε να προσδοκούμε ότι θα λάβει χώρα κάτι που είναι πολύ σπάνιο: μία συνάντηση με τη συνειδήσή μας. Αυτός είναι ο ρόλος της σκηνής.

Γι' αυτό, λοιπόν, όταν χτες βράδυ ήρθα και είδα την παράσταση της *Φαίδρας*, πάγωσε η ψυχή μου. Είναι μια παράσταση, για την οποία πρέπει να σας πω ότι έχω επιφυλάξεις, και πρέπει να 'χουμε επιφυλάξεις, πρέπει να 'χουμε αντιρρήσεις, το θέατρο, αγαπητοί φίλοι, γι' αυτό υπάρχει: για να γεννά λόγο και αντίλογο. Μέσα σ' έναν κόσμο όπου βασιλεύει ή επιζητείται να βασιλεύσει η καθολική συναίνεση, ας υπάρχει και ένας χώρος μέσα στον οποίο να γίνεται η συζήτηση, να προκαλείται η συζήτηση, η αντιπαράθεση, η αντιδικία. Ξέρω ότι, όπως έλεγε ο Καμύ, «κανείς δεν είναι δίκαιος αλλά όλοι είμαστε δικαιολογημένοι». Υπάρχουν δικαιολογίες και για την αντιμετώπιση γενικότερα της θεατρικής τέχνης, αλλά και για την πορεία του θεάτρου των Σερρών ειδικότερα. Μολοντί έγιναν κάποια βήματα, το θέατρο δεν σφηνώθηκε στα πλευρά της σερραϊκής κοινωνίας, όπως θα 'πρεπε και θα μπορούσε να σφηνωθεί, γιατί το θέατρο, αφού έχασε τον κεντρικό του ρόλο, μόνο αυτό μπορεί να κάνει: να κρατά ανοιχτή την πληγή που μας κάνει ανθρώπους. Κι αυτό δεν είναι καθόλου λίγο.

Θυμάμαι το '85, πριν να αναλάβω την

καλλιτεχνική διεύθυνση του ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Σερρών, είχα κάνει το *Καφενείο* του Γκολντόνι στη Λάρισα και ερχόμενος εδώ είχα πει ότι η Λάρισα είναι ένα θέατρο που πιστεύω ότι σε λίγα χρόνια θα κατακτήσει αυτό που επεδίωκαν οι άνθρωποί του: την πανελλήνια εμβέλεια και τη διεθνή παρουσία. Και τα κατέκτησε τα πράγματα αυτά. Δεν ήταν υπόθεση μόνον αυτών που δούλεψαν επάνω στη σκηνή και κάτω από τα φώτα των προβολέων. Ήταν υπόθεση και όλων των άλλων, των αφανών. Έχει πολλή δουλειά για τους αφανείς το θέατρο και λίγοι νέμονται τη δόξα, αλλά στην περίπτωση του θεάτρου δόξα αντλούμε από τον έσχατο μέχρι τον πρώτο, όταν ξέρουμε ότι μετέχουμε σε μια κοινή προσπάθεια που μας κάνει υπερήφανους. Το έλλειμμα υπερφάνειας είναι αυτό που μαραζώνει την ψυχή των ανθρώπων και μας κονταίνει: οι σκηνές είναι ναοί της ποιήσεως. Ο Γιάννης Ρίτσος είναι ένας άνθρωπος με δεδομένο πολιτικό, ιστορικό, υπαρξιακό στίγμα. Είναι ένας μεγάλος δημιουργός. Η *Φαίδρα* δεν ανήκει στα αριστουργήματά του. Δεν έχει σημασία αυτό. Είναι μέρος της αιματηρής κατάθεσης ενός μεγάλου Έλληνα δημιουργού. Ο Ρίτσος, σε όλο του το έργο, επιχειρεί το δυσκολότερο: να είναι δίκαιος – χωρίς να προδώσει τον εαυτό του. Ανάμεσα στον ύμνο και στον θρήνο δοκίμασε να κρατήσει τη ζυγαριά της δικαιοσύνης – της ανθρώπινης δικαιοσύνης. Αυτό που είναι δύσκολο στην Ελλάδα είναι το ανάμεσα. Ο Ρίτσος επιχειρήσε να είναι δίκαιος μεταξύ ύμνου και θρήνου. Ύμνος και θρήνος είναι παιδιά του επιφώνηματος. Ο Βαλερύ έλεγε ότι «η ποίηση είναι το ανάπτωμα ενός επιφώνηματος», και εμείς εδώ, σ' αυτό τον τόπο, έχουμε θγάλει πολλούς ποιητές, γιατί η ζωή μας πιάζει τόσο πολύ, ώστε θητεύουμε από τα γεννοφάσκια μας στο επιφώνημα, στο «ωχ!». Ο Ρίτσος έγραψε ποίηση. Έγραψε ποίηση με τη δύσκολη, την αρχαιοελληνική έννοια: ο λόγος ακροζυγιάζεται στο χείλος της αβύσσου του επιφώνηματος, διεκδικώντας τον

αίθριο κόσμο της δικαιοσύνης. Αυτόν τον λόγο, προτού εκδώσουν την ετυμολογία τους, δεν θα έπρεπε να τον ακούσουν οι Σερραίοι;

Χαίρομαι που ο Ρίτσος ήταν η αφορμή για να συναντηθούμε και πάλι. Θα 'θελα να σας εκφράσω τελειώνοντας μια προσωπική μου αίσθηση: αν τα πράγματα πάνε καλά, με την αίρεση δηλαδή των θετικών εξελίξεων στο χώρο των εθνικών μας θεμάτων, το μέλλον της Ελλάδας περνάει από τον βορρά. Όταν το '85 ξεκινούσε το ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Σερρών είχα πει ότι δεν αντιλαμβάνομαι το θέατρό μας ως ένα θέατρο «καλό διά την επαρχίαν». Για να μιλήσεις και να συγκινησεις τους Σερραίους θα πρέπει να μπορείς να συγκινείς από το Διδυμότειχο ως την Ιεράπετρα, της πλατείας Συντάγματος συμπεριλαμβανομένης – κάπως έτσι το είχα πει. Η δυναμική που αναπτύσσεται αυτή τη στιγμή στον Βορειοελλαδικό χώρο σε διάφορα επίπεδα, με πρώτο και κύριο το επίπεδο της οικονομίας και της υλικής ζωής, αυτός ο δυναμισμός νομίζω ότι είναι ώρα να περιλάβει, στην πολιτιστική του διάσταση, και την πόλη μας, εν όψει και της κρισιμότητας των καιρών. Λέμε π.χ. ότι το '97 η Θεσσαλονίκη γίνεται πολιτιστική πρωτεύουσα της Ευρώπης. Καταλαβαίνετε τι σημασία έχει να υπάρχει τότε εδώ, στις Σέρρες, ένα σπουδαίο θέατρο; Πολιτιστική πρωτεύουσα δεν θα 'ναι μόνο η Θεσσαλονίκη. Οι Σέρρες ουσιαστικά αυτή τη στιγμή, για καλό ή για κακό, είναι προάστιο της Θεσσαλονίκης. Ξέρετε τι θέατρο γίνεται στα προάστια του Παρισιού; Επιτρέψτε μου με αυτή τη σκέψη για τις τύχες αυτού του χώρου να κλείσω το πρώτο μέρος της αποψινής μας συνάντησης. Νομίζω ότι έτσι πρέπει να τα δούμε τα πράγματα. Δεν υπάρχει μια τέχνη καλή σερραϊκή, μια τέχνη καλή καθαλιώτικη, μια τέχνη καλή λυονέζικη, μια τέχνη καλή στρασβουργιανή, μια τέχνη καλή μαδριλένικη, μια τέχνη καλή καρνιφική. Πρέπει λοιπόν να αναλάβουμε όλοι τις ευθύνες μας.